

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-19-13
Otsuse kuupäev	12. september 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Tõnu Anton, Ott Järvesaar, Eerik Kergandberg ja Ivo Pilving
Kohtuasi	1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse § 56 lõigete 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontrolli osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 85 000 krooni
Menetluse alus	Tartu Ringkonnakohtu 17. aprilli 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-08-639
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõiked 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 olid põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 85 000 krooni.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Tsiviilasjas nr 2-08-639 esitas OÜ Stoemrun (hageja) 11. veebruaril 2008 maakohutule OÜ Roversen (kostja) vastu hagiavalduse nõudega 1 145 864 krooni 93 senti.
2. Tartu Maakohus rahuldab hagi 26. aprilli 2010. aasta otsusega, mille kostja 27. mail 2010 Tartu Ringkonnakohtus vaidlustas. Kostja tasus apellatsioonkaebuselt hinnaga 1 145 864 krooni 93 senti riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lõigete 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 alusel riigilõivu 85 000 krooni (5432 eurot 49 senti). Tartu Ringkonnakohtus rahuldab apellatsioonkaebuse 7. veebruaril 2011 ja saatis asja maakohutule uueks läbivaatamiseks. Hageja kassatsioonkaebust läbi vaadanud Riigikohus jättis 21. septembri 2011. aasta otsusega asjas nr 3-2-1-64-11 ringkonnakohtu otsuse resolutsiooni jõusse.
3. Tartu Maakohus rahuldab kostja vastu esitatud hagi 19. oktoobril 2012 teist korda. Kostja esitas 19. novembril 2012 uue apellatsioonkaebuse, millelt tasus riigilõivu 1. juulist 2012 kehtima hakanud määras 1100 eurot. Tartu Ringkonnakohtus jättis 8. aprilli 2013. aasta otsusega kostja apellatsioonkaebuse rahuldamata.
4. Kostja esitas 31. detsembril 2012 Tartu Ringkonnakohtule taotluse esimese apellatsiooni esitamise ajal, 27. mail 2010 kehtinud RLS § 56 lõigete 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 asjassepuutuv

osas põhiseadusvastaseks tunnistamiseks ja enamakstud riigilõivu tagastamiseks. Apellatsioonkaebuselt tasutud riigilõivu määr ja selle tasumise kohustus riivas esmajoones kostja edasikaebeõigust. Kostja oli kaebeõiguse kasutamisel survestatud ja raskes majanduslikus olukorras ning pidi ebamõistlikult suure riigilõivu tasumiseks eraisikutelt laenu võtma. Seega on tegemist ka ettevõtlusvabaduse ja omandiõiguse riivega. Põhiseaduspärane oleks olnud alates 1. juulist 2012 sama hinnaga appellatsioonkaebuselt tasuda tulev riigilõiv. Sellise lõivuga peab seadusandja võimalikuks saavutada riigilõivu legitiimseid eesmäärke.

5. Tartu Ringkonnakohtus tunnistas 17. aprilli 2013. aasta määrusega põhiseaduse vastaseks ja jättis kohaldamata alates 1. jaanuarist 2007 kehtinud RLS § 56 lõiked 1 ja 19 koostoimes 1. jaanuarist 2009 kehtinud lisaga 1, mis nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 1 000 000 kuni 1 500 000 krooni appellatsioonkaebuselt riigilõivu 85 000 krooni. Ringkonnakohtus rahuldab osaliselt kostja taotluse tagastada enamtasutud riigilõiv ja tagastas kostjale appellatsioonkaebuse esitamisel enam tasutud riigilõivu 2796 eurot 13 senti. Tartu Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 13. mail 2013.

6. Kostja vaidlustas 8. mail 2013 Tartu Ringkonnakohtu 8. aprilli 2013. aasta otsuse Riigikohtus.

RINGKONNAKOHTU MÄÄRUS

7. Ringkonnakohtus lähtus tasutud riigilõivu põhiseadusvastasust tuvastades Riigikohtu riigilõive puudutavast praktikast. Apellatsioonkaebuse 85 000 kroonine riigilõiv takistab iseenesest ja olenemata isiku võimalusest lõivu tasuda oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumist. Ebaproportsionaalselt kõrge riigilõiv võib riivata põhiseaduse (PS) §-s 32 sätestatud omandipõhiõigust, arvestades seda, kui suurest osast oma varast pidi kostja lõivu tasumiseks loobuma.

8. Tuginedes Riigikohtu praktikale ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lõike 1 punktidele 1 ja 6 ning RLS § 15 lõike 1 punktile 1, leidis Tartu Ringkonnakohtus, et kostjal on kuni asjas tehtava lõpplahendi jõustumiseni õigus põhiseadusvastasusele tuginedes taotleda appellatsioonkaebuse esitamisel enamtasutud riigilõivu tagastamist.

9. Ringkonnakohtus lähtus põhiseaduspärase riigilõivu määramisel enne 1. jaanuari 2009 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsioonist ja tagastas TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 alusel enam tasutud riigilõivu.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

10. OÜ Stoemrun (hageja) ja OÜ Roversen (kostja) arvates oli vaidlustatud määras riigilõiv põhiseadusega vastuolus.

11. Õiguskantsler peab vaidlusaluseid riigilõivuseaduse sätteid vastuolus olevaks PS § 24 lõikega 5 ja §-ga 11.

12. Kostja tõstatas küsimuse appellatsioonkaebuselt nõutud riigilõivu põhiseaduspärasusest ringkonnakohtus n-ö teisel ringil (19. novembril 2012 esitatud appellatsiooni arutamisel 27. mail 2010 esitatud appellatsioonilt tasutud riigilõivu osas). Riigilõivu täies määras tasumisest võib järeldada, et selle suurus ei takistanud kostjal edasikaebeõigust teostamast. Kostja käitumisest võib lisaks järeldada, et ta ei pidanud appellatsiooni esitamise ajal riigilõivu määra ülemäära kõrgeks, vaid jõudis sellele seisukohale hiljem. Ka kohus ei pidanud 2010. aastal vajalikuks ise põhiseaduslikkuse järelevalve kontrolli algatada.

13. Riigikohtu praktika kohaselt ja TsMS § 150 lõike 1 punktile 1, lõigetele 4 ja 6 ning PS § 15 lõikele 1 tuginedes saab lõivu maksmise aluseks olevate sätete põhiseadusvastasusele tuginedes lõivu tagastamist nõuda lõivu tagastamise taotluse lahendamisel, mis on esitatud enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist. Kostja esitas riigilõivu tagastamise taotluse Tartu Ringkonnakohtule

ajal, mil tema uus apellatsioonkaebus samas tsiviilasjas oli ringkonnakohtu menetluses. Tartu Ringkonnakohus lahendas kostja taotluse küll pärast tsiviilasjas sisulise otsuse tegemist, kuid enne otsuse jõustumist. Samal ajal jõustus Tartu Ringkonnakohtu 7. veebruari 2011. aasta otsus (milles tasutud riigilõivu peavad kostja ja ringkonnakohus põhiseadusvastaseks) kostja apellatsiooni rahuldamise ja tsiviilasja uueks arutamiseks maakohtusse saatmise kohta Riigikohtu 21. septembri 2011. aasta otsuse tegemisel. Kostja esitas 2010. aastal tasutud riigilõivu tagastamise taotluse seega igal juhul kooskõlas TsMS § 150 lõikega 6 (31. detsember 2012 on riigilõivu tasumise aastale järgnenud kaheaastase tähtaja viimane päev). Kuna menetluskulude jaotus tsiviilasjas nr 2-08-639 jäi nimetatud ringkonnakohtu otsuse (punkt 11) ja Riigikohtu otsuse (punkt 15) järgi kohtu määrata asja uuel (lõplikul) läbivaatamisel ning sisuline vaidlus selles tsiviilasjas on jätkuvalt pooleli, siis leiab õiguskantsler, et TsMS § 150 lõiget 6 tuleks pigem tõlgendada viisil, et määrav on asja sisulisel lahendamisel, sh menetluskulude jaotamisel tehtud otsuse jõustumise aeg.

14. Kuna Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. aasta otsusega asjas 3-4-1-7-12 tunnistati põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks alates 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud sama riigilõivumäär, on vaidlustatud riigilõivu põhiseadusvastasus ilmne.

15. Justiitsministri arvates on vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted põhiseaduspärased. Põhjendatud on tsiviilvaidlustega seotud kulude jätmine kohtuasja poolte kanda ja mitte asetada seda koormist maksumaksjale.

KOHALDAMATA JÄETUD SÄTTED

16. Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine” lõiked 1 ja 19:

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.”

„(19) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust.”

17. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES) (RT I 2008, 59, 330 – jõust. 01.01.2009)

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
1 000 000	[...]
1 500 000	85 000

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

18. Esmalt käsitleb kolleegium asjas põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavust (I) ja seejärel võtab seisukoha asjassepuutuvate sätete põhiseaduspärasuse kohta (II).

I

19. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2).

20. Kui menetlusosaline maksab riigilõivu menetluse kiirema jätkumise huvides ära, saab ta lõivu suurusega mitte nõustudes esitada enamtasutud riigilõivu tagastamise avalduse (Riigikohtu

põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 18. aprilli 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-13, punkt 21). TsMS § 150 lõike 1 punkt 1 ja lõige 4 ning RLS § 15 lõike 1 punkt 1 näevad ette, et isiku nõudel tagastab kohus, kelle menetluses asi viimati oli, tasutud riigilõivu enam tasutud osas, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem.

21. Riigilõivu tasunud isik või isik, kelle eest lõiv tasuti, saab PS § 15 lõike 1 alusel enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse esitamisel nõuda kohtulahendi jõustumiseni riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist (Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12, punkt 36; 2. aprilli 2013. aasta määrus asjas nr 3-2-1-140-12, punkt 20). Tsiviilasjas nr 2-08-639 esitas kostja enamtasutud riigilõivu tagastamise avalduse 31. detsembril 2012. Tartu Ringkonnakohus otsustas selle taotluse üle 17. aprilli 2013. aasta määrusega. Taotluse esitamise ajal ei olnud menetlus selles tsiviilasjas veel lõppenud, kuna Tartu Ringkonnakohus tegi asjas sisulise otsuse 8. aprillil 2013 ja otsuse peale esitati kassatsioon Riigikohtusse. Ringkonnakohus, lahendades kostja taotlust tunnistada apellatsioonkaebuselt tasutud riigilõiv põhiseadusvastaseks ja tagastada nõutud enamtasutud riigilõiv, pidi kontrollima, kas tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152).

22. Seetõttu on praeguses asjas asjassepuutuvad sätted 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõiked 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 85 000 krooni. Enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse lahendamisel oleks ringkonnakohus pidanud vaidlusaluste sätete põhiseaduse vastasuse korral tegema taotluse kohta teistsuguse otsustuse kui nende sätete põhiseaduspärasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

II

23. Maakohtu otsuse vaidlustamisel ringkonnakohtus kasutas kostja PS § 24 lõikes 5 sätestatud õigust kaevata enda kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kõrgemalseisvale kohtule, et tagada kohtulahendi kontroll ja vältida eksimusi ning vigu kohtulahendites (vt nt Riigikohtu 9. aprilli 2008. aasta otsus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-20-07, punkt 18). See põhiõigus laieneb ka juriidilistele isikutele (PS § 9 lõige 2).

24. Apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 24 lõikes 5 sätestatud põhiõigust (vt nt Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. aasta otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 39). Riigikohus on kinnitanud kohtusse pöördumise või edasikaebeõiguse riive olemasolu ka juhul, kui riigilõiv oli enne põhiseaduse vastasuse väite esitamist juba tasutud (vt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. juuni 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-12-12 ja 11. detsembri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-23-12; üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12).

25. Praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on asjassepuutuv riigilõivu määr 85 000 krooni (st 5432 eurot 49 senti), mida tuli tasuda apellatsioonkaebuse esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni (63 911 eurot 65 senti kuni 95 867 eurot 47 senti). 1. jaanuarist 2009 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivud olid sisuliselt sama suured, hoolimata vääringust, milles need esitati. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 7. mai 2012. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-7-12 põhiseadusega vastuolus olevaks 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga 63 911 eurot 65 senti kuni 95 867 eurot 47 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 5432 eurot 49 senti. Riigikohus on seega tunnistanud praegu vaidlustatuga sama riigilõivumäära (eurodes) põhiseaduse vastaseks.

26. Riigikohus tunnistas PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et ka 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1)

§ 56 lõiked 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 olid PS § 24 lõikega 5 ja §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 85 000 krooni.

Märt Rask

Tõnu Anton

Ott Järvesaar

Eerik Kergandberg

Ivo Pilving

